

Recenzia knihy **Štatistika pre reprodukovateľný výskum v spoločenských vedách**

Štatistika pre reprodukovateľný výskum v spoločenských vedách (Rajčáni et al., 2024) predstavuje v našom priestore unikátnu a veľmi potrebnú učebnicu. Svojím obsahom aj štruktúrou je spoľahlivým sprievodcom pre študentov a každého, kto chce porozumieť alebo si rozšíriť svoje poznatky o štatistike v spoločenských vedách. Ako uvádzajú samotní autori a autorky, cieľom učebnice je zbaviť štatistiku nálepky nepreniknuteľnosti a zložitosti a odhaliť jej eleganciu a praktickú využiteľnosť na viacerých úrovniach (napr. nielen pri samotnom „počítaní“ ale aj pri čítaní vedeckých štúdií), a zároveň predostrieť najaktuálnejšie praktické aj teoretické výzvy v rámci štatistiky v spoločenských vedách.

Učebnica je štruktúrovaná netradične – čitateľ môže postupovať po kapitolách tak, ako ich usporiadali autori a autorky, alebo si zvolí vlastnú cestu podľa náročnosti tém. Každá kapitola je označená stupňom obťažnosti, čo umožňuje aj menej skúseným čitateľom začať od základov a postupne sa pripravovať ku komplexnejším problémom a otázkam štatistiky. Kapitoly sú navyše obohatené o rámčeky, ktoré rozširujú hlavný text o príklady z praxe, upozorňujú na najčastejšie chyby a podobne. Aj tieto rámčeky sú označené podľa náročnosti, takže čitateľ si môže zvolíť, ktorým častiam sa bude venovať hneď a ku ktorým sa vráti neskôr.

V učebnici sú rozpracované všetky základné štatistické otázky. Už úvodná kapitola približuje aktuálne témy reprodukovateľnosti a replikovateľnosti vo výskume, z ktorých sa následne odvíjajú ďalšie

texty zamerané na dáta, premenné, meranie a prácu so štatistickými softvérmi. Postupne sa autori venujú opisu a vizualizácii dát, vysvetľujú pravdepodobnosť a jej úlohu v štatistike, detailne rozoberajú testovanie hypotéz v rámci vedeckého uvažovania a krok za krokom predstavujú základné štatistické postupy a analýzy.

Kapitoly prinášajú nielen teoretické vysvetlenie štatistických metód, ale aj základných metodologických otázok, pričom zdôrazňujú ich neoddeliteľnosť pri dizajnovaní výskumu. Pri jednotlivých analýzach zobrazujú konkrétne kroky v štatistickom programe JASP, doplnené o ilustrácie a interpretácie výsledkov. Pridanou hodnotou učebnice je, že okrem frekventistickej perspektívy ponúka aj pohľad z bayesovského hľadiska. Autori sa nevyhýbajú ani témam ako štatistická sila, veľkosť vzorky či časté praktické problémy, s ktorými sa výskumníci stretávajú – napríklad chýbajúce dáta, nedbanlivé odpovede alebo nízka reliabilita nástrojov. Tieto problémy nielen pomenúvajú, ale ponúkajú aj ich interpretáciu a možné riešenia.

Za obzvlášť prínosné pokladám, do akej miery a hĺbky sa autorský kolektív venuje téme replikačnej krízy a jej aktuálnym riešeniam – ako sú registrované správy (Registered Reports), predregistrácie či zdieľanie dát, materiálov a skriptov. Tieto prístupy sú na mnohých pracoviskách stále novinkou alebo neprebádaným územím, a preto považujem túto učebnicu za výborný (ba až nevyhnutný) východiskový materiál aj pre samotných výskumníkov na inštitúciách, kde prebieha vedecký výskum.

Veľkým prínosom učebnice je, že okrem základov štatistiky sprístupňuje aj najaktuálnejšie otázky zrozumiteľným jazykom a ponúka konkrétne odporúčania, ako sa

s jednotlivými výzvami vo výskumnej praxi vyrovnáť. Vďaka tomu je učebnica výborným sprievodcom nielen pre študentstvo, ale aj pre tých, ktorí štatistiku vyučujú. Aj vďaka tejto publikácii sa môžu posúvať hranice výskumnej kultúry a etiky na Slovensku a môžu sa aktívnejšie implementovať princípy otvorenej vedy v našom kultúrnom kontexte.

Referencie

Rajčáni, J., Kačmár, P., Bavoľár, J., Vargová, L., Kočišová, L., Čavojová, V., Martončík, M., Adamkovič, M. (2024). *Štatistika pre reprodukovateľný výskum v spoločenských vedách*. Univerzita Komenského v Bratislave.

Eva Ballová Mikušková